

Salyr soňy Sarahs -18: Maman apa

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy proza

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Salyr soňy Sarahs -18: Maman apa MAMAN APA

Edil garaşyp ýatan ýaly, toý sowuldam welin, Döwletdurdy tüýdükçi jan teslim etdi.

Onuň iki oglunyň Gün çäş galyberende, eginlerini deňläp, ýüzlerini gündogara tutup çeken iň soňky “waýlarynyň” iniňi tikeneklendiriji sesi hatda harby garnizonlardaky nobatyny ýoldaşyna tabşyryp ýaňy bir süýji uka giden serbazlara çenli aýak üstüne galdyrdy. Zurabatda biriniň ýogalandygyny bütin oba, belki ondanam has uzagrakdaky obalara-da bildirdi.

Jaýlanyş çäresiniň maslahatyny etmek üçin, ekabyrlaryň, işan-mollalaryň, başga-da degerliräk adamlaryň yzlaryndan adam iberdiler. Olar ýap-ýaňyja toýhanadan dargapdylar. Az-owlak dynç almakçydylar. Emma, bular ýaly ýagdaý ýüze çykanda ähli zat gaýra goýulýar.

Şonuň üçinem, üzlem-saplamrak hem bolsa olar uzak garaşdyrman ýygnandylar. Şondan soň tüýdükçiniň işigindäki üçden-dörtde, aýak üstünde ýüzlerini sallaşyp duran adamlaryň “hyşy-wyşylary” kesildi. Olar assa-ýuwaşdan süýşüşip, ekabyrlaryň daşlaryna üýşdiler.

Ýaşulylar ýeke-ýeke girip, merhum bilen hoşlaşyp çykdylar. Boldum edenlerinden soň Teke han tüýdükçiniň uly ogluny bir gyra çekdi.

—Hiý, sargyt eden zady boldumy?

Börtmen gabaklaryny galdyrmän, birsyhly ýere bakyp duran dolmuş, ortadan galarak boýly, burny jaýtygrak ýigit ýadaw halda, güňleç seslendi.

—Boldy.

—Näme diýdi?

—Sarahsa äkidip, Sarahs baba gonamçylygynda jaýlasaňyz rahat ýatardym, diýdi.

–Kakaň haýyşyny kahagatlandyrars. Ony häziriň özünde, haýal etmän Sarahsa ugradarys. Musurmançylykda gölegçiniň nirä barýandygynyň soralmaýandygyny serbazlaram bilmän duran däldirler, gapdaly bilenem ep-esli adam ugradarys. Özüňem ähli zatlaryňyzy alyp, gidişleýin gidiň. Aşyny-suwunam şol ýerde sowarys. – Teke han edil şol wagt salam berip ýanyna gelen Abyt işana ýüzlendi. – Merhumy ýola taýynlasynlar. Gün gyzmanka ugradalyň.

–Sarahsamy?

–Howwa.

–Bor, han aga.

Teke han ýene-de tüýdükçiniň ogluna ýüzlendi.

–Ýene näme sargyt etdi?

–Bir-ä çykarjak wagtlary, birem jaýlajak wagtlary Gaýyp jesedimiň başujynda oturyp “Eý-hoýy” çalsyn, diýdi. – Yzynam aýtsammykam ýa aýtmasammykam diýýän ýaly ýigit azajyk ikerjiňlenip durdy. – Kyrkym geçýänçä-de her juma gijesi doga okalmazyndan öň “Yamlary” çalsyn, diýdi.

Teke han bir bada näme diýjegini bilmän ýaýdandy. Şol wagtam öýden Ýagşygül apa çykdy.

Daşarda ellerini ýeňleriniň içine sokuşyp duranlaryň hemmesi oňa duýgudaşlyk bildirdiler.

–Ýagşygül apa yzy ýarasyn.

–Imany hemra bolsun...

–Bendeçilikdir...

–Alla işidir...

Çümre bürenen donunyň aşagyndan başyna oranan ak dasdarynyň bir gyrasyndan dişläp, egilibräk duran Ýagşygül apa olara pyşyrdap diýen ýaly minnetdarlyk bildirdi. Taňryýalkasyn aýtdy. Soň duranlaryň birinden bir zat sorady. O-da: “Honha” diýip, Teke hana tarap baş atdy. Ýagşygül apa “çygşyl-çygşyl” edip geldi-de, han bilen salamlaşdy. Duýdudaşlyk sözlerinden soň ol usulyk bilen aşak çökdü. Hanyň ýüzüne çekinjeňlik bilen seredip, ýuwaşja seslendi.

–Oglanlar aýtdylarmy?

–Howwa, Ýagşygül apa. Men tabşyryk berdim. Häziriň özünde ugradarys.

Ýagşygül apa öňküsindenem pessaý gepledi.

–Şo diýen ýerinemi?..

–Howwa.

–Heý-wa-a, onda biz näderis?

–Sizem bile gidersiňiz.

–Şömi?

–Howwa. Ogluňyza aýdylandyr, näme etmelidigi. Şonuň aýdany bilen bolberiň.

Ýagşygül apa baş atdy-da, ýerinden turdy. Öýüne girdi. Entegräkdenem onuň: “Wah, jan doganlar, garry bolanda näme gaýdyp gelyämi...” diýen zaryn agysy eşidildi.

Teke hanyň Abyt işana beren görkezmesinden soň, merhumy ugratmak üçin edilmeli aladalaryň ownukly-irili hysyrdylary başlandy. Girim-çykym köpeldi. Her kim öz etmeli işine ýapyşdy.

Teke han baş kazy molla Oraz, baş kethuda Begnazar, Abyt işan dagyny kölegä çekip olary aýak üstünden Döwletdurdy tüýdükçiniň soňky sargytlary bilen tanyşdyrdy. Öten agşamky kelte göç bilen gidendikleri sebäpli Eýeberdi ahun bilen molla Ýegenmyrat häzir bu ýerde ýok.

Döwletdurdy tüýdükçiniň soňky sargydy hiç kim tarapyndan goldanylmady.

–Beýle zat ýeke bir türkmen-dehä däl, asla külli musurmanda ýok. Könelerimizem: “Ilden çyksaň çyk, dinden çykma” diýipdirler. Hernäçe kyn hem bolsa, hernäçe ýokuş degse-de o pikire men-ä garşy – diýip, Begnazar tebigy boguk sesiniň badyny zor bilen güýçlendirmek üçin görgüsini görüp durşuna “jygyr-jygyr” etdi.

Ony hemmeler goldadylar. Çekeleşip oturmaklygyň hajaty ýok hasap etdiler. Şonuň bilenem ol mesele çözüldi.

“Bela eke gelmez” diýlişi ýaly, edil şol wagt Garadepedenem bir gyzyň eňek ýaş ýigit at derledip geldi-de, ilk-ä öten agşam kelte göçüň sag-aman ugradyladygyny, indem gijeki boljak uly göçe taýýarlyk görüyändigini, ähli zadyň edil gepleşip goýulşy ýaly kadaly barýandygyny hamala çapyp glene at däl-de, özi ýaly “has-has” edip durşuna daljygyp-daljygyp habar berdi, soňam Nazarly mergeniň бүтін маşгаласы bilen başyna düşen

ahwalaty gürrüň berdi. Öten agşamdan bäri olaryň agyr halda ýatandyklaryny, kelte göç bilen ugratmaga-da Teke handan biygtyýar ýaşulylaryň aýgyt edip bilmändiklerini aýtdy.

Teke han ilk-ä: “Häýt oňarmandyrlar, aňrujy ýagdaýy bolan bolsa olaram öten agşam ugratmaly ekenler, iň bolmanda bärigem habar etmeli ekenler” diýip, gaharly “hüňürde-di”, soňam, häliden bäri bir çetde sesini çyрман irkiljiräp oturan, iki gün bäri toýuň aladasy bilen uçursyz ýadan Jumadurdy baýa üç-dört adam bilen Garadepä gitmekligi, Nazarly mergeni maşgalasy bilen alyp gaýdyp, Döwletdurdy tüýdükçiniň gölegçileri bilen birlikde Sarahsa ugratmaklygy tabşyrdy. Jumadurdy baý: “Bor, han aga” – diýip, ýerinden turanyndanam:

–Maman apanam alyp git, hem-ä ýaralaryna em eder, hemem mergeniň gandarларыna gargap berer... – diýdi.

Şular ýaly kyn pursatda-da ýarym degişme bilen aýdylan bu söze hemmeler ýakalaryna busup, ýaşyryn ýylgyrmak bilen oňaydylar.

Çünki, bir gözi edil Eýran apbasysy ýaly tes-tegelek hem-de ap-ak, abat gözem meniňki bolsun diýer ýaly däl derejede çapçal hem-de buýr-bulaşyk, şol bolşy bilenem bar zady görýändigine haýran galaýmaly, burny keççert orak ýaly egri, boýy keltejik üstesine-de hor, eňegine jaň dakylan ýaly agzy bir pursatam dek durmaýan ýaşy bir çene baran Maman apa salyrlaryň arasynda ýeke bir güýçli tebipligi bilen däl-de, eýsem ezber sögünjeňligi, güýçli gargynjaňlygy bilenem giňden meşhurlyk gazanaan zenan hökmünde tanalýar.

Tebiplik derejesi barada aýtsak, ol maryda oturylan döwürlerei goňurly tebiп ussa Haýtydan tälim alan. Abraýy uly. Ahallylaryň Gönübek sazandalary ýaly kethudalar bilen bir hatarda sylanýan adam.şoaryň sözi geçen ýerinde onuňkam geçýär. Zerurlyk ýüze çykan wagty islendik baýyň ýa hanyň sürüsine adam iberip, bir ýa iki mal getirdip bilýär. Edil, Gönübegiňki ýaly, onuňkydanam yzyny sorayan ýok.özem öz eden işi üçin zat talap edip duranok. Berseler-ä güzeran üçin az-owlak alaýýar, bolmasa-da oňup ýör.

Gargynjaňlygy, sögünjeňligem kiçi dilden bärde. O zatlar dogrusyny aýtsaň onuň keýpi. Neşesi. Aňyrsynda zat ýok. Il-günem onuň agzynyň ugruna aýdyp ýören zatларыny hasaba alyp ýa

“şüý-ä şey diýäýdi-ow”, diýip, kine edip ýörenok.

Onsoňam, Abyt işanyň aýdyşy ýaly bokurdakdan bärden aýdylan zadyň güýji bolmaýarmyşyn, edil çäge ýazylan hat ýaly sähelçe ýeliň ýa suwuň badyna bozulyp gidiberyärmişin.

Şol bolşy bilenem ol şeýle bir hyzmata gaýym welin, baran öýi, giren gapysy özüniňki ýaly. Ýatsyrap ýa myhmansyrap oturmasy bolmaz. Toýlarda, tomaşalarda dagy ýaş gelin-gyzlara gaýra dur diýýär. Özüniňem birentek hasap-hon heleýler ýaly çakylyga garaşmasy, çakylyk gelmese: “Çagyrmadylar” diýip, çysyp oturmasy bolmaz. Göni eňäýer şol tarapa donuny parladyp! Barybam tä märeke sowulýança özem dek oturmaz, beýlekilerem oturtmaz. Keywanylyk eder. Ony, eýdiň, muny beýdiň” diýip buýruk berer. “Çemçe ýuwsaňyz sapyndan, gazan ýuwsaňyz gapagyndan, tabak ýuwsaňyz daşyndan başlaň” diýip, öwüt berer. Birdenem: “kih-kih” gülerde: “Heý-wa-a, birden ýüreklerine düşäýmäýin men bu mezeň kençinileriň...” diýer-de, bir şorta söz ýa täsin waka aýdyp töweregindäkileri gülüşdirip goýberer.

Ýeke bir öz obasynda däl, goňşy obalara, hatda nesibesi çekip düýbünden ýat obalara barsa-da, Maman apanyň şol bir bolşy. Myhmansyrap oturanyny gören ýokdur. “Garadepede biri dümewläpdir” diýselerem: “Hassanyň halyny soramak sogapdanmyşyn, şoňa sarp eden pursatyň ömrüň üstüne goşulýarmyşyn” diýer-de, şol tarapa jünäberer, baş donuny parladyp. Pylan obada pylany ýogalypdyr diýen hatar bolubam saklap bolanok.

Şonuň üçinem, obadaşlary o barada: “Şuň özi öläýse dagy uly bir pir ölen ýaly bor, Eýranda, Turanda ýasyna gelmedig-ä gamaz” diýen ýaly gürrüňler edýärdiler.

Maman apanyň başga-da gowy taraplary kän. Mysal üçin, şeýle käýinjeňdigine garamazdan, eçilen wagty şeýle bir dili süýji welin, şol gargynjaň garry şü, diýseň adam ynanar ýaly däl.

Mysal üçin, öýüň kölegesinde tikin-çatyna güýmenip oturan wagty, oýnap ýören çagalaryň biri gelip, iňňesine ýüplük sapyp beräýse dagy edil maýa hörelän ýaly: “Janym oşym, hanym oşym, atasynyň goç ogly, Maman enesiniň iner ogly...” diýip, söýgülöp bir ugrar welin, goňşy-golamlara çenli meýmireşip, gözlerini süzübererler.

Ine, birdenem bir zada gahary geler-de, ýerinden towsup turar. “Häýt mysalaň gursun, mysalasy guran juwanamerk! Häýt, seni bir ýerler ýuwutsyn! Hazan urup mizan çalsyn! Tabydyň ters daňylsyn! Jähennem bol şu ýerden namy-yt!.. Ýogsam ine, çekirdegiňi aýyryn! Üstüňe artlaýyn münäge-de agzyňa süýerin!..” diýip, ýap-ýaňyja-da özüne aýdylýan öwgülere humar bolup duran oglanjygyň üstüne topular. Çaga ondan gaçyp gutulybilse kaýyl geler. Ho-ol, aňyrrak barybam iki eli bilen injiklerini gysymlap, eglip durşuna: “Näme etdimkäm-aý, men...” diýen manyda gözünü jüýjerdip Maman apa tarap naýynjar bakar. Onuň başky aýdan öwgüli sözleri çynymy ýa soňkusy çynymy, bilibilmän kösener. Kimdendir birinden soragynyň jogabyna garaşýan ýaly yüz-gözünü gymşaýdyp daş-töweregine garanjaklar. Iliň çagas-a baýaky welin, jyny tutan wagty Maman apa öz agtyklarynam sylap duranok. Olaryň biri ylgap gelip: “Ene süýt içjek” diýäýse dagy: “Bar oglum, gazanda durandyr, özüň aldajyk içäý” diýäýmän ýa özi guýupjyk beräýmän, mazaly gasyn atan garaýagyz yüzünü bolşundanam beter mojuk görnüşe getirip, dym-ak gözlerinem depesine diker-de: “Hä-äýt, süýnüp, galasyň süýnüp galan namy-yt! Meň näme süýt dükanym bamy saňa batmanlap süýt berer ýaly!..” diýip, ulyili bilen gygyrar. Egerde: “Nan, iýjek” diýäýseler dahy: “Hudaýym nandanyň deşilsin seň, nandany deşilen! Ýaňyja iýdiň ýarty nany, köteni ýaman juwanamerk! Doýmaz-dolmaz Hajymelik!” diýip, zähresini ýarar.

Käwagtam “höre-köşe” edip olaryň haýsam bolsa birine ýumuş buýrar. “Bar, pylanlara baryp gel” , diýer. O-da, “Bor ene” diýäge-de, düňküldäp gidiberse ne ýagşy, bardy-geldi “gitjek däl” diýäýse welin, “hasyr-husur” ýerinden turar-da, köwşünü eline alaga-da: “Şömi? Gitjekgämi? Gitmeseň gitmän geç! Tepgyranyň teýine git! Astananyň aşagyna git! Atamyň aýagujyna git! Gabra git! Gabrystana git! Görüstana git! Gelmeze git! Ýulunmaza git!” diýip, bir ujyndan бүкүдip başlar welin, öňünde döw musurman durar ýaly bolmaz.

Bir görseňem obanyň bar çagasyny gapysyna üýşürüp, gyşyň günüdigine garamazdan, gatadylan gaýmak paýlap oturandyr. Çünki, şol jelegaýlarda şondan başga gyşa gaýmak gatadyan ýok.

Ol ony tomus taýýarlap goýýar. Üstünde gaýmak serer ýaly onuň ýöriteleşdirilen gamyşy bolup, oňa: “gaýmak gatar” diýilýär. Ýap-ýaňyja süýdünň ýüzünden syrylyp alnan her biri şapbat ýaly täzeje gaýmaklary Maman apa şonuň üstüne gat-gat edip goýar. Serýär. Şol gaýmaklar kem-kemden gatap, gyşa çenli kitirdäp duran şeýle bir süýji närse bolýar, asyl iýip doýup bolanok. Öz paýlamaly möhleti gelýänçä, Maman apa ondan hatda öz agtyklaryna-da berenok. Dileselerem: “Iliň çagasy iýende iýersiňiz sizem” diýip, gaýtam ýüzlerinden alýar. Gargynjaňlygam, sögünjeňligem, mähremliligem onuň hut özüne mahsus bolan, häli-şindi gaýtalanyp duran häsiýeti. Ol şolaryň hiç birinem edeýin diýip ýa özüne dereje bilip edenok. Asyl şeýdýändirinem öýdenok.

Ýöne, kä halatlarda, obanyň käbir aýallarynyň onuň gargynjaňlyk häsiýetini ulanaýdyklaram bolaýýar.

Mysal üçin, salyrlaryň Maryda oturýan döwürleri biziň eýýäm tanyş gahrymanlarymyzyň biri Jumasapar bir gün Bakyçylara goşulyp Mary Bakyyna gitdi-de, aýaly Akbikäniň ýüň boýag üçin sargan puluna ýalpyldap duran, iki gulakly täzeje pil alyp geläýdi. Gelşi ýalam Geldimyrat ussanyň ýanyna gidip sapladyp geldi. Daş işikde çommalyyp oturşyna getiren harydynyň eýlesine-beýlesine seretdi. “Oňarmansyň, men basym ýüň boýap keçe basjakdym” diýmäge bogny ysman, boýagsyz galanyna-da içi ýanyp, bir çetde mugryljyrap oturan aýalynyň öňünde günäsini ýuwmakçy boldumy ýa onuň göwnüni götermekçi boldumy, birki ýola dilini ýalmandyryp:

–Hümf-çü-üýf – etidrdi-de, özbaşyna diýen ýaly hümürdenip başlady.

– Şu gün wekillerden bir oğlan Bakyda ýüň manada ýüz çäkmen aldy.

–Aýalynyň özüne üns bermeýänini, aýdýan sözleri bilen gyzyklanmaýanyňy görüp, ony özüne imrindirmek üçin başga-da birnäçe gürrüňleriň başyny aýrtdy. – Gaýrally biriniň horjunyny ogurladylar, Ahaldan gelen biri getiren harytlarynyň barysyny bir elden satdy gidiberdi, harjyly adamlar kän-how her ýerde” – diýibem gördi. Onda-da bolmansoň: – Ýadyňa düşýämi, Akbike, Peşanalydan bir Söýün diýip aşnam bardy, ana, araky harasatda

šoň tas, gölesi opurlyp kümesi aşagynda galyp ölen ekeni, hälem Hudaý saklapdyr – diýdi. Akbike welin ýuman agzynam açmady. Jumasapara indi gönüläýmekden başga alaç galmady. – Maryň iň ökde piliniň ýasan ussasy şı... – Ol ýerinden turup aýalynyň ýanyna bardy. – Bary-ýogy iki sany ekeni-de, oňnam birin-ä men aldym, beýlekisinem bir saryk oglan aldy. “Akga, men şu ussaň pili diýip Pendiden ýörite geldim, ikisinem özüm alaýaýyn-la, diýip kän özelendi, yöne, özüň bilýäň-ä, maňa-da gerek-ä... Onsoňam menem bäri-bärden baramog-a... I-i... Şoň üçinem oňa: ýak, berjek-gä, menem şıň gulagyndan çörek iýýän diýdim. Nädipdirin? Oňarypdyrynmy? –Hümf-çü-üýf!..

–Oňarmansyň...

–Beý diýme, boýag, onsoňam seň sargan heleýiň Bakyda ýok ekeni...

–Bazarda-da bir boýag bolmazmy...

Jumasapar tossarylyp oturan aýalynyň ýüzüne jokgarylyp seretdi.

–Näme , gaty gynanaýdyňmy-aý?

–Ý-ak-la, gynanamok-la, men yöne, oňki piliňem-ä oňuşmazça dälde, diýjek bolýan...

Şeý diýdi-de, Akbike ýerinden turdy. Uludan demini aldy.

“Çygşyl-çygşyl” edip öýüne girdi we öz işi bilen bolubardi.

Jumasaparam täzeje pilini işiklerindäki teläryň üstüne okalp goýberdi-de, aýaly eşider ýalyrak edip:

–Agşamlyk gerin. Batmanlardan bir eşek bilen birki günlükde adam söwdasyny edipdim-de, sözünden dänmäňkä oň bilenem belleisini edip gaýdaýyn. Puluny soňraga garaşsa-ha münüp geläýmegimem mümkin... – diýdi. –Hümf-çü-üýf...

Öýden ses çykmany.

Şeýdip, Jumasapar-a goňşy oba gitdi. Akbike-de içini dökmek üçin öýäşä goňşusy, deň-duşy özi ýaly güzeranyny pukaraçylyk bilen aýlap ýören, iki gün bärem dümewläp öýden çykman ýatan Gurbanbagty aýak üstünden sorap gaýtmak üçin şonuňka tarap ugrady.

Yzyny ýel çalmanka-da gaýdyp geldi. Gelşi ýalam ini bir zat syzan ýaly “ýalt” edip teläriň üstüne seretdi. Hi-iý” etdirip içini çekdi. Ýakasyny tutdy. Ýüzünü aktam edip daş-töweregine

seretdi.

Çünki, ýap-ýaňyja-da şöhle saçmakda Taňrynyň tegelegi bilen bäsleşip ýatan pil ýerinde ýokdy. Ol öýüň daşyndan bir durman dört gezek dagy aýlanyp çykdy. İçinem gördi. Ýok!

Şondan soň ol tä äri gelýänçä içeri bir girip, bir çykyp özünden-özi samrady ýördi. Äriniň şol pili boýaga derek alyp gelenine begenmedik hem bolsa, ýitenine çyn ýürekden gynandy. Çünki, her niçik hem bolsa içerä giren zat öýüň umumy baýlygy hasap edilýär. Şol baýlykda özüniňem hilesiniň bardygyna bolsa Akbike gaty gowy düşüňär.

“Ýa özi men ýokkam gelip, bir ýerde bukup gidäýdimikä?” diýip arasynda özüni köşeşdirjegem boldy, ýöne towga ýükläýmeli bu horaşaja öýüň içinde-daşynda pil bukar ýaly ýer bolmasa näme? Her niçik hem bolsa Akbike bolan işi goňşy-golamlara duýdurmady. Syr bildirmedi. Jumasaparyň gelýänine gözi düşendenem ylgap öňünden çykdy.

Aýalynyň bir aladasynyň bardygyny aňan Jumasapar, ol özüniň-eşeksiz gelenine gynanýandyr, söwdasy oňan däldir öýdýändir, diýip pikir etdi.

Şonuň üçinem:

–Ýa-a-a, i-i... Gorkma. Söwdam küşat. Eşegi aldym. Ýöne, alyp gaýdy – bilmedim. Çagalarynyň biri bir ýana münüp giden ekeni. Ertir özümüz eltip gaýdarys diýdiler. Berinem haçan pulsaň pulaý, diýdiler – diýip, howlukmaç gelpedi. –Hümf-çü-üýf!..

–Eşegiň bar bolsun seň, pil ýok. – diýip, Akbike ondanam howlukmaç hem howsalaly seslendi. – Ýer ýykyp gözledim, ýok..

–O nähili ýok?

–Ýok-da...

Jumasapar iki elinem uzadyp teläryň üstüni sermeledi.

–I-i... Öz elim bilenjik şu ýerde goýdum-a men ony ýap-ýaňyja... – Öňden şol ýerde ýatan köne pilini, bir dişi döwür demir ýabasyny alyp, hamala şeýdiberse birinden-biri ýalpyldap duran täzeje pile öwrüläýjek ýaly olary telim gezek dagy öwürp, eýlesine-beýlesine seretdi. Bir külter kendir ýüp ýatyrdy şol ýerde, hatda şoňa çenli agdaryşdyryp aşagyny barlaşdyrdy. – Özüňem öýde... – Birdenem “ziňk” etdirip aýalyna tarap öwrüldi. Ýüzüne jiňkerildi. – Ýa şalkyňy köwşüldedip gitdiňmi bir ýana

şu ikortada?..

Piliň ýitenine özi günäkär ýaly ýygryljyrap duran Akbike ysgynsyz seslendi.

–Ýa-ak, giden ýerim ýok. Bar edenim Garbanbagtyň halyny sorap gaýtdym, aýak üstünden. Şu ikortada aldajy alaymasa adam alara-ha wagt geçenok...

–Wah, başda şoň alnanyňa gynanyp, dommarylyp oturşyň ýamandy seň... – diýende Jumasaparyň sesi sandyrap çykdy. Süňňem saňňyldady. – Ine, indi maksadyňa ýetdiň. Begende otur...

–Begenip nä... Men-nä...

Şol wagtam ýeňsedem “çygşyldy” eşidildi. Hä diýmänem arka ýüzlerinde oturyan, kyrk ýaşlaryndaky goňsusy, garaýagyz, keltejik, tos-togalak, ýüzünde päki çalybermeli ýañaklary ýalpyldap duran, gaty bir daşa gidäýmese ýa sowuk bolaýmasa ýylyň ähli möwsümünde aýak ýalaňaç gezmäni gowy görýän, hut şonuň üçinem dabanyňyň aşagy, ökjesi jaýryk-jaýryk bolup duran Tuwak gyrmyl-gyrmyl edip gaşlarynda peýda boldy. Gele-gelmäne-de är-heleýiň ikisi bilenem çalak-çulak salamlaşyp Akbikeden hamyrmaýa sorady.

Öý eýesi sessiz-üýnsiz içeri girip çykdy:

–Gün göräýmesin gyz, täzeje hamyrturuşdyr, – diýip, köz dege-dege eleme deşik bolan, goňrumtyl ýeňlige dolangy hamyrmaýany goňsusynyň eline tutdurdy. Soňam hiç kim eşitmesin diýýän ýaly alkymyna dykyldy. Ýuwaşja seslendi. – A gyz, ýaňy men ýokkam bize gelen-giden, soran-idän-ä bolan däldir.

–Ýa-ak.., – Tuwak biraz böwrüni diňläp durdy-da, – Ýöne, ýalt-ýult edip ýaňyrak şu ýerden Maman apañ goňsusy Ojuk murdar-a geçip gitdi... Näme Bir zadyňyz nemedipmi? Alnypmy? Ýokmy?..

–Aý, ýok, ýöne, soraýdym – Tuwak gybyrдыklap öýüň aňyrsyna öwrülendenem Akbike hamala ýiten zat iňňe ýaly henizem teläriň üstüni sermeläp ýören äriňiň ýanyna bardy – Şoldur. Şol ýer ýuwdandan başga hiç kim däldir. Derrew bar-da, bas üstüni. Tut ýakasyndan. Güm, etmäňkä tapdyr. Ertiriň özünde Mara gidip tabşyrmaly ýerine tabşyrrar welin, indiki Baky günü öz zadyňy ýene bir gezek satyn alyp gaýtmaly borsuň. Tapmasañ Teke hana aýdaryn, kazy molla Oraza aýdaryn, diýip gyssaberseň garagy akan ýaly çykaryp berer. Öňňil Seýitjan çolagyň geçisini

ogurlanynda-da şeýdip tapdyrtdylar-a şoňa. Şonda: “Gaýdyp şular ýaly iş etmen, diýip şolaryň önünde ant içip, awy ýalap zordan gutulanmysyn-a...

Ärini gižželejek bolup, Akbike başga-da kän zatlar aýtdy. Jumasapar welin gozganmadam.

–Aý, beýdip bolasy ýok-laý... Bilip-bilmän... Çen bilen... Giden bir pil bolsun-laý... – diýip, şo-ol, ýöwselledi oturdy. – Ýaňy sen dogry aýtdyň, Geldimyrat ussaň dükänyna baryp sähelçe “tark-turk” etdirsem öňkimem hiç neneň däl-laý... sapyny täzeledägede, ýüzünem tapladaryn welin, bor durubir... Geldimyrat bolup demriň eline düşen özün bolma. –Hümf-çü-üýf!..

Şeý diýdi-de, aýalynyň jogabyna-da garaşman, sansyz pilini eline alyp, Jumasapar ýarym günün içinde indi ikinji gezek Geldimyrat ussanyň ýanyna gitdi.

Akbike kemiş-kemiş edip, tä äriň garasy ýityänçä yzyndan garap oturdy. Başda nägile bolanyňa puşman etdi. Äriň düşen gününe gynandy. Ojogyň üstüne baryp dyzabermekden ýüz öwrenine bolsa gahary geldi.

–Ýüzsüz-dä, yüzi guran, adamyň yüzüne geliblenok-da, ötsüz-dä, nebsi ýok-da, hojalyk bilen işi ýok-da... – diýip, öz ýanyndan käýindi. Oturdy. Terslin-oňlyn keple diýseň...

Gaýdyp gelenden soň, äriň elindäki “kakyş-kukuş” edilen köne pili görkezip özüne bir zatlar diýýänine ünsem bermedi-de, nämendir bir zatlar “jazlatmak” üçin Akbike gyrasy gemmijek, kiçijik, çoýun gazanyň abat galan ýekeje gulagyndan tutup, teläryň aşagyndaky otdan ýaňa içi gyzaryp giden, gyralary gap-gara, horaşaja ojaga atardy. İçine azajyk çigit ýagyny guýup köýdürdi. Üç sany kiçijik sogan arçady. Gözüni ýaşardyp oturşyna ýartydan azrak kädem dogrady. “Jazyrdadyp” bulaşdyrды. Aram-aram böwrüni diňläp oturdy. Birdenem göwnüni bire baglan ýaly “zöwwe” ýerinden galdy-da, tutaç bilen tutup, gazany ojakdan düşürdi. Henizem köne piliniň o ýerine, bu ýerine seredip, keýpsiz halda oturan ärine bir zatlar diýjek bolup çemelendi. Ahyram elini silkdi-de, göni obanyň ileri çetinde oturyan Maman apalara tarap ýumlukdy.

Onuň nä hyýala münendigini aňan Jumasaparam dikejegine oturan ýerinden aýaklanmadyk köşek ýaly “tapyr-tupur” edip galdy-da,

ellerini kelemenledip bir zatlar diýip gygyrdy. Ýöne, näme diýenini Akbike-hä asyram eşitmedi welin, özüniňem eşideni-eşitmäni belli däl. Çünki, hernäçe gygyrandyryn öýtse-de, içinden sesi çykmady.

Tomsuň tüp yssysynda epgekli ýele dasdaryny pasyrdadyp barýan Akbike gitdigiçe bat aldy. Ökjesi ýeňledi. Eýýäm pili tapylan ýaly göwnüne giňlik aralaşdy. Güman edilýän, oba belli, tüýkesme ogry Ojuk murdaryň çat maňlaýyndaky goňsusy Maman apalaryň gapysyna barybam:

–Aýuw, Maman apa barmysyňyz-u-uw... Bar bolsaň çyk-u-uw... Bir agyz gep bar-u-uw... – diýip, gygyrdy.

Maman apa öýden çykyp Akbikäni güler ýüz bilen garşy aldy diýseg-ä ýalňyş bolar. Çünki, ol diýseň ýadaw görüňärdi.

Şonuň üçinem:

– Aý, mezez, künti, bolup gelşiň nähili süýr günortan, albassy ýaly bolup? Näbela boldy, ýüzüňde gözüňde gan-kok ýok-la?.. Saglykmy bir özi?...

Akbike gyssagara saglyk-amanlyk soraşansoň işiginde bir zatlara güýmenjirän bolup, özlerine tarap ogryn-ogryn seredýän Ojugam eşider ýaly öňküsindenem has batly gygyrdy.

–Bir eline bismil çykmyş namyd-a meň çalymyň şu günjik Bakýdan satyn alyp gelen täzeje piliniň nisini çekipdir. Indi tapylaryndan-a geçdik welin, Maman apa gaýrat et-de bir, şony alan juwanamerke gargap bersene! Ýaman gynanaýdyk-da... Özem meň boýag üçin sargan puluma getirilen pi-il...

Ojugyň häsiýetine belet Maman apa Akbikäniň nyşanasynam, niýetinem bada-bat aňdy. Näme isleýänine-de düşündi. Şonuň üçinem, onuň özünden gaty gygyrmasa pes-ä gygyrmady.

–Häý, ýelni kesilen puşt kençini! Geljegiň bar ırgözündenjik gelagaýsaň bolmadymy? Ýap-ýaňyja gargynjymy gutaryp, içeri girip oturşymdy. Men indi siziň piliňizi ogurlan hudaýtarryha näme diýsemkäm? Meýdi yranyp tabydy ters daňylsyn, diýsem-ä o meň günde-günaşa aýdyp ýören zadym, hökmi bolmaz. Günüň gyzaran çagynda meýdiň gyzyň düýäň üstünde gyzaryp gitsin, diýsem o-da maňa gelişjek zat däl. Hiç zat diýmesemem seň boýnuň buruljak. – Maman apa göz astyndan indi birneme howsalasy artyp köwşüniň içine gor guýlan ýaly iki-baka

köwejekläp ugran Ojuga tarap ogryn-ogryn garady-da, sesine öňküsindenem beter bat berdi. – Şo pili kim alanam bolsa bar-a, o bar-a, bu bar-a, jan Akbike şol haramydan bolan hern-ä aňyrsy iki güne ýetmän üç köpsün-de, alanja pili bilen gabyrjygy gazylsyn... – Soňky sözleriň barysyny bir demde aýtdy-da, Maman apa ýadawlykdan ýaňa “has-has” edip aşak çökdü. Razy bolandygyny ýa bolmandygyny bilmek üçin oturan ýerinden eňegini taýzardyp Akbikäniň ýüzüne seretdi. – Ine, jan dogan, şüpille-hä mende şundan başga zat ýok. Az görseňem ertir irdenjik gel, şol ýaýdyrgap galany men ed-dil iki günden tamugyň töründe gögerer ýaly ederin... ýurdunda ýel ösdirin... Akbike ilk-ä öýüne bir girip, bir çykyp, indi öňküsindenem beter “zowzuldap”, tekiz ýerde-de büdräp ýykylyp-sürşüp ýňren Ojuga seredip içini güldürdi, soňam henizem demini doly dürsäbilmän, ap-ak gözlerini özüne dikip oturan Maman apa seredip “ýyrş” etdi.

–Bor, dogan, bor. Az göremok. Taňryýalkasyn. Aýdanyň gelsin. Sag otur, özüňem.

Akbike ertesi irden turup görse, ýitirilen pil işiklerindäki teläriň üstünde, äriň düýnküje goýan ýerinde goýşy ýaljak ýatyr ekeni. Günüň dogup, barha ýokary galmagy bilen onuňam şöhesi şo-ol, artdy gitdi oturdy.

Ana, Maman apanyň gargynçlary oba arasynda şolar ýaly şöhrata eýe.

Indi onuň tebiçiligi barada hem bir agyz söz aýtmasak tarypymyz kemterräk kakar.

...Zurabada soňky gezek göçülip gelnäýen döwürleri, bir toýda salyr aýallary Teke hanyň öňünden çykyp, dürli sebäplere görä Maşadyň zyndanynda oturan hossarlaryny halas etmegini sorap, oňa agy bilen ýüz tutdular. Arz etdiler.

Teke han olaryň arzlaryny kabul etdi. Kömek etmäge söz berdi.

Şondan soň köp wagt geçmänkä-de, şol mesele boýunça ýanynyň baş-alty sany atly-ýaragly nökeri bilen Maşada gitdi. Hanyň huzyryna bardy. Ýöne, ol wagt Maşadyň hany Alymerdan han däl-de, şo-ol, salyrlara kömek etjek bolup, işinden aýrylan, soňam

nirä gidendigi näbelli bolup galan handy. Ol şol gezegem salyr hanyny kabul etdi . sözünü diňledi. Haçanda Teke han: Egerde zerurlyk ýüze çyksa salyrlaryň öz bendileri üçin pul-mal, altyn-kümüş ýygnamaga hem taýýardyklaryny aýdanda ol iki elini daldaladyp onuň sözünü böl-di.

–Hiç zat gerek däl. Egerde salyrlar öňküleri ýaly Horasan goşuny üçin serbazlyga birsyhly adam iberip dursalar, biz bendileri hiç zatsyz hem boşadarys. Ýöne, olaryň Eýran hökümetine mundan buýanky wepalylygyna we onuň tertip-düzgünlerine ygrarlylygyna siz özüňiz jogap berersiňiz.

Teke han razylaşdy.

Ertesi hakykatdan-da bendiler boşadyldy. Olaryň barysy gelip Teke hanyň aýagyna ýykyldylar. Köp-köp alkyşlar aýtdylar. Şolaryň arasyndan bütinleý nätanyş biri Teke hana has ykjam ýapyşdy.

–Han aga, bir çemçe ganymy geçseňiz bir agyz sözüm bar – diýip, hünübirýan aglady. – Aýt diýseňiz-ä aýtjak, bolmasa-da tä ömrüm ötýänçä atly ýöreseňiz-ä üzeňňiňizden, pyýada ýöreseňizem syýnyňyzdan aslyşjak ýörjek...

Teke han ony köp ýalbartmady.

–Bar, geçdim näme günäň bolsa-da. Aýdyber, aýtjak sözünü.

Nätanyş kemiş-kemiş edip durdy-durdy-da, öňküsindenem güýçli ses bilen möňňürip goýberdi. Hanyň aýagyna ýykyldy. Elinden ogşady. “Hyk-çok” edip zordan gepledi.

–Haknazary öldüren men...

Hanyň ozaldanam akýagyz, nurana ýüzi üç ýuwan ak esg-ä döndi. Gözleriniň önünde bolsa, Maryda oturylan döwürleri janlandy.

...Şonda, Bakydan gaýdyp gelýärkä, düşnüksiz ýagdaýda inisi Haknazar öldürilipdi. Näme sebäpden, kimiň öldürendigi bolsa bilinmän galypdy.

Zatlarynyň talanandygyndan, pullarynyň alynandygyndan çen tutup, ol işi eden adamyň garakçy bolaýmagynyň ahmaldygy güman edilipdi. Çünki, ganhor Haknazaryň ýeke gelýändiginden peýdalanyňp bukudan atypdyr. Ol hatda onuň atynam almandyr. Ötegçiler üstünden baranlarynda at janawer eýýämhaçan jan teslim eden eýesiniň daşynda “horguryp”, aýlanyp ýören ekeni. Öz aralarynda hemsaya hökmünde oturan salyrlaryň, şeýle-de

Teke hanyň hut özüniň hatyrasyna, ganhory tutuş Mary ilaty bolup gözlediler, emma netije çykmady.

Ine, indem onuň özi: “Men şol” diýip, Teke hanyň aýaklarynyň arasynda guýlunyp ýatyr. Özem:

–Maňa hiç kim Haknazary öldür, diýmedi. Hakyna-da tutmady. Ol iş saňa ýamanlyk etmek üçin ýörite edilen işem däl. Men asla onuň Haknazardygynam bilemokdym. Seniň iniňdigindenem habarym ýok. Bu bir betbagtçylyk boldy. Ol maňa juda bijaý ýerde duş geldi. Men nebsime buýrup bilmedim. Ýogsam men şol wagt gaty bir azarlam däldim. Men... Men nähak gana galdym. Iki şaýy üçin kimi öldürendigimi bilenimden soňam gorkunjyma göni bäre gaýtdym. Emma bu ýerde-de dek gezmän zyndana düşdüm. O ýerde men... – Ol boşadylan beýleki bendilere bakyp başam barmagyny uzatdy. – Ol ýerde men ine, şular bilen bile oturdym. Bir döwürräk düşdük. Ýöne, bular meniň kimdigimi bilenoklar. Siziňkilerdendirin öydüp bu gün han menem boşatdy. Meniň aslym, ýurdum öýüm-ilim ýok. Men tüweleý. Özümem gara tüweleý. Maňa bu dünýede orun ýok. Ýöne, jan süýji, ýaşap ýörün. Indi bolsa galan ömrüm size bagly. Ölüme höküm etseňizem, yzyna zyndana dykdyrsaňyzam öz işiňiz...

Teke han eglip egninden tutdy-da, günäkäri aýak üstüne galdyrdy.

–Nähak gan dökeniň günäsi ýolunýan-a dälidir... ýöne... men eýýäm seň günäni geçäýdim-dä... – Teke han agyr dert astynda gurak-gurak ýuwdundy. – Bir sargydym bar, o-da galan ömrüňe meň demim düşýän ýere garaňy salaýma. Ýene bir zat: Meň razy bolmagymy isleseň gaýdyp günä iş etme. Dogry ýola düş. Meni razy etjek bolsaň, öňürti Hudaýy razy et...

Gandaryndan gözýaşyny gizlemek üçin Teke han syýnyny silkip beýlesine öwrüldi. Agyr ýatlamalardan açylyşmak üçin baryp, azat bolan obadaşlarynyň özara gürrüňlerine goşuldy. Olardan kimdir biri günäkäri häziirň özünde jezalandyrmaklygy ýa-da äkidip kazy molla Oraza tabşyrmaklygy teklip etdi. Emma Teke han o zatlaryň hiç birine-de rugsat bermedi.

Henizem şol bir minnetdarlyk sözlerini gaýtalap, hem eglip, hem götinjekläp barýan, ýap-ýaňyja günäsi geçilen ganhor bolsa Maşadyň köp mähelleli köçesine siňip gitdi.

Öňi giç boldy-da, Teke han ýanyňyň nöklerleri we boşadan bendileri bilen bilelikde şol gije Maşatda galarman boldy. Giň howluly, gurply bir aşnasy bardy, adyna Nowşirwan duýerdiler. Olar köplükdi. Nowşirwan iň ululary bolup ondan kiçileriniň ady, Nowgurban, Nowjuwan, Nowzyban, Nowryzwan bolup gidýärdi. Hemmesem bir köçäniň ugrunda, bir hatarda oturyýardylar. Özlerem diýseň agzybir. Tüýs, “baş-älty dogana horluk ýaraşmaz” diýleni.

Nowşirwan mylakatly, myhmansöýer, gelim-gidimli adam. Täjir. Söwdasynyň gerimi giň. Şowly. Teke han hern-ä nesibesi çekip Maşada gelse şonuňkyda düşleýär. Asgynjagynyň kändigine garamazdan ol bu gezegem şol edähedinden dänmedi.

Ullakan ala gözli, burunlak, sünnälenip bejerilen inçejik, şar-gara murty erniniň iki çetini jähekläp aşak gaýdýan, gyrçuw gara sakgally, daýaw, abşanaklap, eginlerini ýaýkyldadyp ýöreýän, birinji gezek görýän adam üçin diýseň haýbatly, hyýrsyz görünýän orta ýaşlaryndaky, azerbaýjan türküsini suwara bolmasa-da, garaz, düşünişerçe bilýän Nowşirwan Teke hany garaşysyndanam has gadyrly garşy aldy. Ýanyndaky adamlary görüp çytylmady, ýükürgenmedi. Oňa çenli inilerem ýüwürişip geldiler-de, ikiden, üçden bölüşip, Teke hanyň özünden öňňesini alyp gitdiler. Eltip hammama düşürdiler, eşiklerini täzelediler, iýdirdiler, içirdiler.

Nowşirwan Teke hany öz öýüne saldy. Täzeje halynyň üstüne ýazylan ýumşak düşekçäniň üstünde oturtady. Gapdalyna ýassyk taşlady. Özem onuň gabat garşysynda ýazylan düşekçäniň üstünde oturady.

–Eşitdik. Şu gün Bakyda gürrüň etdiler. Zurabatdan türkmenleriň hany gelipdir, handan bendilerini sorap alypdyr, diýdiler. Men: Ol meniň byradarymdyr, meňkä gelmän gitmez, özi-de çöh ýahşy adamdyr, diýdim. Şoň üçinem bu gün dükany oğlanlaryň birine tabşyryp, Bakydan ir gaýtdym – diýip, endigine görä agzynyň ýetişibildiginden, hezil edip, “gübür-gübür” edip gürlledi.

Nahardan soňky mesaýy gürrüňçilikde bolsa ol iki-üç aý mundan ozal, on ýaşlaryndaky gyzjagazy Perişdäniň jaýyň ikinji mertebesine çykjak bolup merduwandan ýykylandygyny we bilini

agyrdandygyny şondan bärem ýerinden gozganybilmän ýatandygyny, golaý-goltumdaky tebipleriň biriniňem nepiniň degmändigini, Tährandaky, Maşatdaky hökümet bimarhanalarynyň hekimleriniň bolsa: üç ýyl galman galynda ýatmaly bolar, diýendiklerini, şondan soň bir gutulyp gidermi, diýen soragyna bolsa: ellerini ýaýyp, eginlerini gysyp oňandyklaryny şondan bärem kime ýüz tutjagyny, näme etjegini bilmän, serimsal bolup ýörendigini, ýöne, Marydan ussa Haýty diýip bir ökde tebibiň adyny juda köp eşidendigini, köpleriň şoňa äkidip görkezmekligi maslahat berýändigini howlukman, ýöne, bir demde diýen ýaly gürrüň berdi. Sen özüň nähili maslahat berýäň, çynmy şol ussa Haýtyly gürrüň, diýýän manyda ýanyp duran gözleri bilen Teke hanyň ýüzüne ýiti-ýiti garady. Egerde şol gürrüň çyn bolup, işem bitse hiç hili harajatdan geçmajakdygyny, ýolundan basylmajakdygyny öwran-öwran tekrarlady.

Mary bilen Maşat aralygy aňy bilen ölçeýän ýaly, Teke han nazaryny jaýyň petigindäki näbelli bir nokada dikip ep-esli oturdy. Birdenem:

–I-i... – diýip, sag eliniň aýasy bilen dyzyna kakdy. – Seň uzak ýoluň ýakyn bolaýmagam ahmal, Nowşirwan. Tebibiň şu töwerekden tapýlaýmagam mümkin...

Nowşirwan tutuş göwresi bilen hana tarap owsun atdy.

–O nähili?..

Bizde hut şol ussa Haýtynyň özünden tälim alan bir tebib bar. Özi aýal adam. Ýaşam bir çene baran. Şeýle-de bolsa bu ýagdaýda çagany äkitmeg-ä kyn bolar, ýolam çarkandak. Kötel. Ýöne, ine, şu ýerden bardygym şo tebibi ibärin men seň ýanyňa. Egerde dert oňa-da per bermese, onda ussa Haýtyly meselä-de soň seredibiris. Çagany galyp gider ýaly ederis.

Hanyň beýle ynamly gürläp oturşyna Nowşirwan eýýäm gyzy gutulyp gidene döndi. Begenjine çaga dek elini çarpyp, oturan ýerinde bökejekläp bolubilenini boldy. Aýalyny çagyryp, myhmanyň hoş habaryny oňa-da aýtdy. Ol äridenem beter begendi. Iç işikde gözlerine yaş aýlap durşuna Teke hana köp-köp alkyşlar aýtdy. Bu habary gyzyna buşlamak üçin çykyp gidendenem, Nowşirwan Teke hana:

–Tebibi getirmek üçin näme gerek bor? Arabamy? Düýemi? Atmy?

Eşekmi? Haýsy gaýym bolar öýtseň ertir irden alyp gidibereriňiz ýaly şo zatlary men şu gije taýyn edip goýaýyn... Teke han ilk-ä garysyna galdy. Soňam dikeldi.

–Öz-ä sagdyndyr welin, her niçik hem bolsa aýal adamdyr, ýaňky aýdyşym ýaly ýaşam bir çene baran, oňa at-a çusrak, eşegem ýaltarak bor. Düýäňem leňňerine çydamaz. Şoň üçinem oňa ýagdaý bolsa at goşulgy araba ýa paýtun bolsa gowy bor. “Pah-pah”, Nowşirwan ýaly Maşadyň atly-abraýly iň uly söwdagärleriniň ýanynda paýtun dagy näme! Gerek bolsa ol Zurabada tirkeşi dokuzdan on hatar kerwen ýa kejebe-de ugradyp biljek. Şoň üçinem ol şol bir badyny gowşatman:

–A beli, beli, byradar, beli! Näme diýseň tapylar. Paýtunam tapylar. Sen ýöne näçesiniň gerekdigini aýdaý... O zatlar özümizden bitýä... – diýip, galkyjaklady oturdy.

–Biri bolsa bolýa.

–Çoh ýahşy, çoh ýahşy... Häziriň özünde taýyn ederler. Men diýerem, hamusy olar.

Teke han bir zat ýadyna düşen ýaly:

–Hä-ä... Neme... – diýdi-de, gözlerini Nowşirwanyň çat maňlaýyna dikdi. – Öňünden aýdyp goýaýyn, tebibiň tebibçiligem, adamçylygam gowudyr, aňyrsynda zadam ýokdur, ýöne, “käsip käýinjeň bor” diýlişi ýaly duýman durkaň, birdenkä sögünibermesem, gargynybermesi bardyr, şony göwnüňize almaweriň. Özünedem-ä sargaryn welin, şonda-da... bilip goýsaňyz gowu-da...

Päheý, hanyň aýdyp oturan zadyny! Hassasy gutuljak bolsa Nowşirwan gep eşitmeg-ä däl, tebibden günde yüz gezek taýak iýmelem bolsa taýýar...

Ol Teke hana-da şeý diýip aýtdy. Muňa olaryň ikisem gülüşdi.

Gepiň gysgasy şondan soň köp wagt geçmänkä, üstünde Maman apa joňkarylyp oturan täzeje paýtun Maşadyň köp adamly köçeleriniň biirnde peýda boldy.

Paýtuny sürüp gelýän Nowşirwanyň öz iberen adamsy. Ol ir döwürlerden bäri Maşatda ýaşap, Nowşirwan bilen gatnaşykda ýören, Artykmuhammet atly ýaş ýigit. Asly türkmenleriň nohur

taýpasyndan. Onuň borjy Maman apany ynjytman Zurabatdan Maşada getirmek, soňam yzyna eltip gaýtmak. Gaharyny getirmeli däl. Öz-özünden gahar tapyp, gargynyberse, käýiniberse-de çydamaly. Şeýle hem ol iki dile-de suwara ökde bolansoň, tebigçilik eden döwründe Maman apa bilen syrkawuň hossarlarynyň arasynda dilmaçlyk etmeli. Olar ýaly çynlakaý işde Nowşirwanyňky kimin çala we çalgırt dil bilen oňnut etmek bolmaýar. Çünki, sähelçe säwligiň özem ullakan ýalňyslygyň üstünden eltäýmegi mümkin. Şäheriň çetinden girişleri ýaly henize çenli beýle zady görmedik Maman apa gözlerini bolşundanam beter akjardyp üsti-üstüne, şeýle-de biri-birlerine gyslyşyp oturan beýikli-pesli şäher jaýlaryna bakdy-da, öz-özi bilen gepleşýän ýaly ýuwaşja seslendi.

–Munça jemende bolup bu juwanamerker pohlaryny nirä artýakalar?...Duwlanara ýerlerem-ä ýok...

Artykmuhammet tebig özüne bir zat diýendir öýdüp, atyň jylawuny çekdi-de, çekinjeňlik bilen yzyna gaňryldy.

–Maman daýza maňa bir zat diýdiňmi?

Tebig siltenjiräp beýlesine öwrüldi.

–Sürübersene arabaňy öz ugruňa, seň it diýip adyňy tutýan ýok... Ol ikisi ýolboýam gepleşmän diýen ýaly geldiler. Artykmuhammed-ä oňünden duýdurylansoň özi bir zat diýmese lak atmady. Ol şeýdip oturansoň Maman apanyňam gadryny gaçyrasy gelmedi. Garaz gepleri alyşmady, sulhlaram.

Maman apanyň ýaňky sözlerinden soňam Artykmuhammet başyny ýaýkap çalaja ýylgyrdy-da, öňki ugruna öwrüldi. “Çüw-w...” diýip, atyň jylawyny silkdi. Gamçysyny galgatdy. Ýöne, çalmady. Çünki, köçeleriň käbir ýerleriniň has darlygy, hereketiniň gürlügi paýtuny gaty sürmäge mümkinçilik bermeýär. Häli-şindi saklanmaly, kä pyýadalara, kä ulaglylara ýol bermeli bolýar. Adamlaryň goh-galmagallary bolsa dik asmana göterilip, hatda sansyz-sajaksyz arabalaryň şakyrdisyndanam güýçli çykýar. Giň sähradan gelen garry zenana bu-da gaty bir ýakyp baranok.

“Alla-Alla” bilen agyr ýol aşan Artykmuhammet paýtuny baryp Nowşirwan söwdagäriň ullakan agaç derwezeli howlusynyň agzynda saklady. Daşdan gelen tebibisi söwdagäriň ähli maşgalasy, dogan-

garyndaşlary bolup garşy aldylar.

Hä diýmän goňşy-golamlaram üýşüşip geldiler. Uly-kiçi, aýal erkek barysy Maman apanyň daş-töweregini gallaşyp, hümer bolşup durdular. Oňa tarap geň galyjylyk bilen, ýiti-ýiti seredişdiler. Şular ýaly horaşaja, bigörk zenandanam üýtgeşik hünärli adamyň çykyp biljekdigine ynanmaýan ýaly biri-birlerine bakyp pyşyrdaşdylar. Şonça adamyň özüne çenelen nazaryndan sussy basylan Maman apa:

–Hä-ä, eneňizden dogalyňyz bäri adam garasyny gören dälsiňiz..
– diýip, ýuwaşja seslendi. – Elläbem görüň, Aýdan gelen üýtgeşik bir zat, ýa Aýuw dagy bolaýmaýyn men...

Nowşirwan ony öňürti öýe salyp naharlajak boldy. “Ýadap gelensiň, dynjyňy al, syrka soň seredersiň” diýdi. Emma ol nahar-şordanam dync almakdanam kes-kelläm ýüz öwürdi. Häziriň özünde syrka görkezmeklerini talap etdi.

–Siziň bu dar şäheriňizde demigip ölesim gelenok, syrkaýyň gördüğim beder gitjek yzyma... Ajyksam ýolda-da iýip-içibilýän men.

Artykmuhammet onuň aýdanlaryny gylyny gysartman öý eýelerine terjime edip berdi. Ýöne, ýylmabyrak, gödegräk ýerlerini aýyrybrak terjime etdi.

Şondan soň Maman apany syrka çaganyň ýanyna eltdiler. Garaja galpaklyja balkyldap duran garaja gözleri haraýly bakýan, gaýmak çalnan ýaly akja hem ter ýañajyklaryndan nur, gabajyklaryndan mähir dökülip duran gyzjagazyň bolup ýatysy tebibiň ýüregini tısgindirdi.

–Wah, wah, wah! Adyňdan aýlanaýyn perişdejigim! Garaja gözleriňe döneyin, jan oşym. Derde ulaşaýdyňmy? Hany näme bolýa, eneňe aýt, agyrýan ýeiňi görkez...

Ýolboýy gatyrganyp, sögünjiräp gelen kempiriň dilinden bular ýaly süýji sözleriňem çykybiljek ekendigine geň galan Artykmuhammet onam terjime etdi.

Perişdäniň ejesi Aýşa hanym dik duran ýerinden egilip, Maman apanyň egnine elini goýdy.

–Gün-günden solup gidip barýa. Gaýrat ediň... Gadryňzy bilmek meň bilen...

Maman apa onuň ýüzüne-de seretmän, agzyny-burnuny towlady.

–Suwjarmaňda-da ediler şol edilmeli zatlar, şondan şuňa şü diýip gelen bolsak... Sen ýöne gaýyrrak çekil-de, gyza seredere maý ber maňa. Gowus-a çyk. Hemmelerem çyksynlar.

Artykmuhammet onuň bu sözünüň diňe ikinji bölegini terjime etdi. Şondan soň öýde kim bar bolsa, barysy çykdy. Maman apa syrkaw çaga bilen ikiçäk galdy.

Perişdäniň haly Teke hanyň gelip gidendäkisindenem agyrlaşan ekeni. Aýşa hanymyň aýdyşy ýaly ol hazana giriftar bolup, gün-günden solup baryan nepis bir güle meňzeyär.

Maman apa syrkawyň eşiklerini aýyryşdyrды. Ilki ýüzün, soň arkan ýatyryp, aýasy bilen garnyny gasygyny, arka-boýnuny, oňurgasyny sypalaşdyrды, barmaklarynyň ujy bilen gapyrgalarynyň aralaryna basyşdyrды. Her ýere baranda: “Şu ýeriň agyrýarmy, bu ýeriň agyrýamy, ine, bu ýeriň nädýä, indi nädýä, gaýyrrak bassam nädýä...” diýip sorady. Boldum edenden soň eşiklerini geýdirdi gapa baryp hossarlaryny çagyrdy.

Nowşirwan bilen Aýşa hanym ikisem ýüzlerini aktam edişip içerik gorkuly ätlediler. Olaryň yzy bilen Artykmuhammedem girdi. Üçüsem soragly hem aladaly nazarlaryny tebibe dikip, onuň näme diýerine sabyrсызlyk bilen garaşdylar. Aýşa hanym bilen Nowşirwanyň-a tutuş göwreleri bilen galpyldaýandyklaram bildirdi. Perişde bolsa gözjagazlaryny bir tebibe, bir ata-enesine dikip, sessiz-üýnsiz ýatyr.

Maman apa el hereketi bilen öý eýelerine “oturyň” diýen yşaraty etdi. Olar oturanlaryndan soň:

–Gyzyňyzyň üç-dört sany oňurgasy ornundan üýtgäpdir – diýip, asuda hiç bir gorky-ürküsiz halda parahat seslendi. –Çagany бүкreydenem, güýlenem, gasygyndaky çişі döredenem şol. – Ol töweregindäkileri haýran galdyryp ýylgyrды. – Ýöne, gorkmaň. Gaýgam etmäň. Alla bizlik bolsa hassaňyzyň derdi dep bolar.

Tebibiň agzyndan näme çykarka, diýip, agyr alada astynda duran Nowşirwan begenjine gapdalynda duran aýalyny garsa gujaklanynam bilmän galdy. Aýşa hanym bolsa aglady. Soň ikisem baryp Perişdäniň gapdalynda çökdüler. Onuň ýüz-gözünden ogşadylar. Uýalarynyň gutuljakdygyny eşidip, Nowşirwanyň daş işikde heşerenişipjik duran beýleki çagalaram, goňşy-golamlaram, dogan-garyndaşlaram begenişdiler.

Perişdäniň özi hemmedenem beter begendi. Begenjine garaçyny bilen aglady. Akja gollaryny uzadyp ejesiniň boýnundan aslyşdy. Kakasynyň elinden, ýüzünden ogşady. Şondan soň onuň ýüzjagazy jöwherlenen, gözjagazlarynyň röwşeni artan ýaly boldy. Birenaýyja dodaklary Hyradyň pissesi deý çalaja çyzylanda, körpe, guzunyňky ýaly ap-akja dişleri öwşün atyp gitdi.

Maman apa diňe şondan soň arkaýyn oturyp garbandy. Öý eýeleri bilen ondan-mundan gün-güzeran barada arkaýyn gürrüň etdi. Töwürden soň Aýşa hanym bilen Nowşirwany çat maňlaýynda oturdyp, em üçin gerek bolaýjak zatlary ýeke-ýeke sanady.

–Üstünden üç ýyl aşan saryýag, bir sany öň mazaly ulanylan ýag meşigi, çöri gaýnadyp alnan garaýag, ýumurtga ýagyndanam taýýarlabileniňizi taýarlaň-da bir aýlap gyzyňyza günde bir gezekden ýarym käsejig-ä ýag içiriň, günde bir gezegem güneşe çykaryň-da, oňurgasynyň yzaly ýerine ýumurtganyň ýagyny çalyň, ýag meşigini bolsa gasygyndaky çişe daňyň-da, bir aýlap aýyrmaň. Şu zatlary berjaý edip bolanyňyzdan soňam meni çagyryň.

Ýadyndan çykarmazlyk üçin, Nowşirwan aýdylan zatlayň barysyny jikme-jik kagyza ýazyp aldy. Düşünmedik ýerlerini çintgäp-çintgäp sorady. Ahyram:

–Galan zatlar-a düşnükli welin, şü garaýagy näme etmeli – diýdi.

–Oň bu wagt geregi ýok. Ýöne tapyp goýuň. Gelemde taýýar bolup dursun. – Şeý diýgeç ol etegine ot düşen ýaly “alahasyrды” bolup ýerinden turdy. – Indi bolsa meni ugradyň.

Eýýämhaçan daş işikdäki köwüşleriň arasynda aýagyny hokgasyna sokjak bolup “hykgyldap” duran, geň häsiýetli bu, tebibi öňüniň gijedigini, atyňam, Artykmuhammediňem ýadawdygyny, ýollaryň bolsa asyl-ha howpsuz däldigini, has beterem “Eşek gerişden” geçmekligiň kyn boljakdygyny aýdyp zordan sakladylar. “Ine, daň ataram welin, ýoluňyz açyk, sizem arkaýyn borsuňyz, bizem” diýdiler.

Ertesi irden Gün dogar dogmazda, Artykmuhammet ony alyp gitdi. Yaz pasly bolansoň, şäherden çykyp ilki baýyrlyga, soň kemerli dag gerişlerine aralaşmaklary bilen, howa mazaly üýtgedi.

Gülälekläriniň, dürli dermanlyk otlaryň , akar çeşmeleriň hoştap ysy bilen garyşyp gelýän dag howasy Maman apanyň dar şäherde leji çykan ýadaw göwresine gurp berdi. Artykmuhammet bilen bir zatlar barada gürleşesi geldi. Ýöne, o-da eýýäm öz ýanyndan göwni göterilip, damana ýolundan haýsydyr bir aýdyma hiňlenjiräp otyrды.

Nowşirwan ähli işini terk edip, türkmen tebibiniň “tap” diýip giden zatlarynyň gözlegine çykdy. Maşadyň özünden tapmasa Tährana, ondanam tapylmasa Türkmensähra, Mazendrana, dagda, düzde oturan çopan-çoluklaryň üstüne gitdi, garaz aýdylanlaryň barysyny jemledi. Bir aýlabam şol zatlary ulanmak bilen, tebibiniň aýdyp giden emlerini amal etdi. Gyzjagazynyň biliniň göz-görtele gönelip, çişiniň aýrylyp barşyny görüp, çaganyň özündenem beter begendi. Onuň hakykatdanam gutulyň gitjekdigine ynandy. Wagty boluberendenem öňküje paýtunyň ataryp, Artykmuhammedi Maman apanyň yzyndan Zurabada ugratdy.

Giden gününüň ertesi gijöýlänler Artykmuhammet Maman apany alyp geldi. Paýtunyň üstünde gözlerini dym-ak edip, kimdir birine içinden gargap oturan tebibini Aýşa hanym götergiläp diýen ýaly düşürdi. Maman apa welin entek ýere-de gonmanka onuň “taňyrýalkasynyň” ýetirdi.

–Waý, goýber meni ýelni keslen. Keçje gyzylybaşyň çagasy! Endam-janymy gök-dalak etdiň-ň...

Artykmuhammed-ä onuň bu sözlerini terjime etmedi, eýýämhaçan tebibiniň häsiýetine belet bolan Aýşa hanymyňam ony gaty bir eşidesi gelip durmady. Oňa çenli her ýerden bir basyp Nowşirwanam peýda boldy-da, ikisi iki ýerden Maman apa begençlerini buşlap başladylar. Gyzlarynyň kän gowulaşandygyny, eden emleriniň ýerine düşendigini uly tolgunma bilen habar berdiler.

–Bilýän-le bir, bilýän... – diýip, hüňürdäp barýan Maman aa bu gezegem öňküsi ýaly göni syrkawyň ýanyna girdi. Özünü ýylgyryp garşylan Perişdäni eglip gujaklady, ýañajygyndan ogşady.

–Akyllýja gyzym, şekilliýe gyzym, meniň maşalajak gyzym – diýip, garaçyny bilen söýdi. Birlaý seredip çykandan soňam gyzyň hossarlaryna ýüzlendi. – Aýdanlarym-a aňry ýany bilen ýerine ýetiripsiňiz. Indi bolsa daşardaky ojakda ojar ýakyň-da, közüni demir taba salyp şu ýere getiriň. Köz näçe köp bolsa şonça gowy. Gyzam täzeje, tämiz düşege geçiriň-de, közli tabanyň gapdalynda ýatyryň. Çişini üstüne ýapan ýag meşigiňizizem aýraýyň. Indi onuň geregi ýok.

Öý eýeleri ýene oňa öňürti iýip-içmekligi, dynç almaklygy teklipl etdiler. Ýöne, tebip olara ýeň bermedi. Agzyny-burnuny towlap:

–Näme etmelidiginimi men özüm gowy bilýän, siz ýöne aýdylany ediň basymrak – diýdi.

Ähli zat taýyn bolandan soňam gyzy täze düşegiň üstünde ýüzün ýatyrdy. Oňurgasynyň üýtgän ýerine hamyrdan “ýürek” ýasap goýdu. İçine-de gyralaryny gymaladybraga-da garaýag guýdy. Demir tabanyň içindäki gülbüreşip duran çog-gyzyl közleriň birini ataşgır bilen tutup aldy-da, garaýagyň bir barmak boýurak ýokarsynda saklap durdy. Köz köräberse ony gapdalynda duran başga bir boş gaba zyňdy-da başgasyny aldy. Hä diýmänem “ýüregiň” içindäki garaýag “bygyr-bygyr” gaýnap başlady. Tenine ötmeýän borly, gyz asla tisginmedem.

Maman apa zol-zol eglip, gyzyň agzyny ysgady. Garaýagyň ysy gelip ugrandanam:

–Boldy! – diýip, ýuwaşja seslendi. Perişdäniň bilindäki “ýüregi” aýyrady. Eşiklerini geýdirdi. – Tur, gyzym! – diýdi. Turandan soňam: –Bar, indi oýnaber, joralaryň bilen, emiň-ýumuň şu bolsun – diýäge-de arkasyna çalarak kakyp goýberdi. Gyz gapynyň agzynda gözjagazlaryny tegeleşip duran doganjyklaryna tarap ugrandanam söýünçli seslendi. – Weý, jompuldapjyk barşyňa döneyin, meň perişdejigim..

Gyzlarynyň gutuljakdygyna bireýýäm ynanan hem bolsalar Aýşa hanym bilen Nowşirwan waka beýle çalt tamamlanar, gyzlary göni düşegiň üstünden turup gidiberer öýtmändiler. Şonuň üçinem, olaryň şol wagtky begençleriniň çäginini ýazyp beýan etmek mümkin däl.

Sähel wagtyň içinde tutuş howlynyň içi toýhana öwrüldi. Mal

soýuldy, gazan ataryldy. Dogan-garyndaş, tanyş-biliş, dost-ýar barysy jem boldy. Her kim Nowşirwany, Aýşa hanymy gutlady. Maman apa alkyşlar aýtdy.

O zatlar hiç. Ol bir begenilen wagty gyzgyny bilen tutulan şagalaň. Esasy toý şondan üç gün soň boldy.

Nowşirwan öňürt-ä uly sadaka berdi. Soňam uly toý tutdy. Oňa ýörite adam iberip Teke hanam çagyrdy.

Ol zatlar kyn bolmady. Ýöne, şol üç günün içinde Maman apany saklamak welin, Nowşirwan üçin bar zatdan beter kyn düşdi. Ol ony diňe toýdan soň, Teke han we beýleki salyr kethudalary bilen bilelikde ugratdy. Hezzetläp, hormatlap ýola saldy. Şu çaka çenli özüni Zurabat aralygynda gatnadan paýtuny goşulgy aty bilen bilelikde oňa sowgat berdi.

–Artykmuhammedem bereýinmi? – diýip, Nowşirwan degişdi.

–Güm bolsun-la, jumanamerk – diýip, Maman apa ýüzüni küssertdi. – Başyma ýapaýynmy men ony ýan tazy ýaly edip...

Muňa hemmeler gülüşse-de Artykmuhammediň gahary geldi. Dişini gyjap, ýüz-gözünü çytyp durşy elindäki gamçysy bilen tebibiň ýüzi kessir ýelmäýerli göründi. Ýöne, köpçüligiň içinde, onda-da şeýle sylanýan adamy, Nowşirwanyň eziz myhmanyny beýtmäge bogny ysmady. Kükregini ýaryp barýan hem bolsa, gaharyny ýuwutmaly boldy. Üstesine salyr kethudalary hem:

–Biziň Maman apamyzyň bolşy şeýle, Artykmuhammet, sen ondan gaty görme, gowy gören wagty bize-de aýdýa, şolar ýaly ýakymly sözler... – diýşip, ony ýerli-ýerden köşeşdirmekçi boldular.

Artykmuhammet welin, barybir köşeşmedi. Elindäki gamçyny Nowşirwanyň eline tutdurdy-da, özüniň tebibi Zurabada äkitmejekdigini aýtdy. Ol diňe Maman apanyň özi:

–Ýeri, künti heleý ýaly eşek näzini etme-de, mün paýtuna! Sensiz men “Eşek gerişden” nädip geçeyin. Mert ýigid-ä sen... Çölün gurdy, uly iliň arkas-a sen... – diýeninden soň doly köşeşdi. Maman apanyň hakykatdan-da aňyrsynda zat ýokdugyna-da diňe şondan soň düşündi.

Oňa çenli Nowşirwan paýtunyň içini her dürli gymmatbaha harytlardan doldurdy. Hojalyk üçin gerek bolan goş-golamlardanam atdy.

Muny görüp Teke han:

–Sen-ä Maman apa Zirewä baryp dükan açybermeli bolduň – diýdi.

– Artykmuhammedem dükançy edip al...

Muňa hemmeler gülüşdiler. Aňsat-aňsat gülmeýän Maman apanyň özem güldi. Artykmuhammedem çalarak ýylgyrdy. Nowşirwan bolsa garaçyny bilen:

–Açsa, açybersin. Satyp ýetişse haryt bilen men özüm üpjün ederin – diýdi. Gyzyňyň keýik owlagy ýaly deň-duşlary bilen iki-baka bökjekläp ýörşüne gözi düşende bolsa hasam joşdy. – Owat-a Alladyr welin, Maman hanym maňa gyzymy ikinji gezek gaýdyp berdi. Şoň galan ömri üçin men şuňa minnetdardyr. Şonuň üçinem men muňa hany-manyymy tuttuşlygyna bersemem ýaraşman durmaz...

Nowşirwanyň beren zatlarynyň arasynda bir gadak ýaly çayam bardy. Onuň üýtgeşik ysy dessine Maman apanyň burnuna urdy. Dörüşdirip içi çaly düwünçegi tapdy. Yzly-yzyna ysgady. Beň ýa şoňa meňzeş zatdyr öýdüp gorkdy. Nowşirwanyň ýüzüne soragly seretdi.

–Munyň näme?

–Ol çay. Gaýnak suwa atyp içmeli.

Çay barada elbetde, Maman apa eşidipdi. Ýöne, içip görmändi. Asyram ol wagtlar çay halk köpçüliginiň içinde meşhur daldy. Diňe baýlar, han-begler içýärdiler. Söwdagärler olara Buharadan, Samarkantdan, Hywadan, Eýrandan getirip berýärdiler. Halk, hususan-da gelin-gyzlar welin tamdyrdan çykan gyzgyn nany suwly çanaga ýaprak-ýaprak edip dograýardylar-da “myžladyp” iýýärdiler, suwunam “hörpüldedip” başlaryna çekýärdiler-de, işli-işlerine tarap turýalar gidiberýärdiler. Olaryň arasynda: “Baýlar suwy boýap içýämişler” diýen gürrüň bardy. Ýöne, şonuň çaydygyny welin, soň-soňlar bilip galdylar.

Şonuň üçin Maman apanyňam näbelet atyň sagrysyny sypalasy gelmedi. Agzyny-burnuny towlap, gözünem erbet bir akjartdy-da, elindäki çaly düwünçegi Teke hana tarap uzatdy.

–Ýazmuhammet, bi siziň içýän zadyňyz ýaly-la?

Teke han garaçyny bilen güldi.

–Saňa-da kem ýakmaz şol bi ýaşdan soň, içiber.

–Näme oýny ba muň?

–Oýny ýok, ýöne ýadawlygyňy aýyrýa.

–Onda-ha bolaýjagam ekeni.

Şeý diýdi-de, ol elindäki düwünçegi paýtunyň içindäki goşlaryň üstüne oklap goýberdi. Özem münmezinden ozal Perişdäni ýanyna çagyryp, ýörite hoşlaşdy. Gujaklap bagryna basdy. Gözlerine ýaş aýlap durşuna:

–Indikille narduwana münmegin gyzym – diýdi. Hamsykdy. – Hoş, sag bol. Işallasa men seň toýuňa-da gelerin.

Perişdejigem aglady. Halasgäriniň boýnundan aslyşyp, goýbermän kän saklady. Ugranlaryndan soňam, Maman apany alyp barýan, yzyna gaýdyşyn Artykmuhammet müner ýaly ýörite sarç at tirkelen paýtun indiki köçeleriň birinden öwrülip, tä gözden ýitýänçä köýnejigini şemala galgadyp eljagazlaryny bulady durdy.

Paýtunyň gapdaly bilen birnäçe atlynyňam goşulyşyp barşy daşyndan seredeniňde gelnaljynyň toý dabarasyna meňzedi.

Howwa, bu waka Maman apanyň dabarasyny dagdan aşyran, abraýyny öňküdenem has artdyran üýtgeşik hadysalaryň diňe biri. Ol hakda ýörite bir kitap ýazsaňam gelişmän durmasa gerek.

Agyr hala düşen Nazarly mergeniň maşgalasynyň dadyna-da Maman apa tüýs wagtynda ýetişdi. Teke hanyň Jumadurdy baýa: “Maman apanam alyp git” diýeni gowy boldy. Garakçylara gargap oturşyna Nazarly mergen bilen Arslanyň ýaralaryny ýuwdy, em etdi. Daňdy. Şol hysyrdylardan dynansoň daş-töweregini gallaşyp oturan adamlaryň arasyndan gözleri bilen sermeläp Meňli hany tapdy.

–Ýaralary agyr. Ýöne, ölmezler. Galanam özlerine bagly. Çöl gurtlarydyr, sähel-mähel zada per bermezler.

Jumadurdy baý Meňli hana Döwletdurdy tüýdükçiniň yap-ýaňyja jan teslim edendigini, onuň ırgözinden Sarahsa ugradyljakdygyny, Nazarly Mergenem çagalary bilen bilelikde gölegçilere goşup Sarahsa ugratmaklygy Teke hanyň teklipe edendigini aýtdy.

Meňli han makullaýjylyk bilen baş atdy. Az salym böwrüni diňläp oturandan soňam iňläp ýatan mergene tarap baş atdy.

–Maman apanam şulara goşmasag-a bolmaz. Barýançalaram, baranlaryndan soňam seredip durmaly bor...

–Bolýa. – Jumadurdy baý ýerinden turdy. – Men onda ýöräýin. – Onuň bilen bile Maman apa-da ör turdy. Jumadurdy baý dik duran ýerinden oňa tarap elini ýaýdy. – Manam apa sen otur.

– Ýak, Jyma jan, oturmaýyn. Öňi-soňy bile gitjek bolsak men bulara Zirewede goşulaýaryn. Almaly-goýmaly zatlarymam bar. Taryhy proza